

Sara Stojković, master*

Živković, Miloš (ur.). 2019. *Liber amicorum Vladimir Vodinelić*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet
– Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, 534.

Vladimir V. Vodinelić važi za vodećeg civilistu današnjice u našoj državi, dok neki drže da je on to čak i na prostoru celokupne nekadašnje zajedničke zemlje. Nesumnjivo je da takvu titulu taj erudita i zaslužuje. Razlozi za to su njegovo naučno interesovanje usmereno na najraznovrsnije pravne oblasti, njegovo učešće u zakonodavnoj aktivnosti, ali i spremnost da se suoči sa gorućim pravnim problemima. Međutim, Vodinelićev angažman nije obogatio samo građansko pravo nego i druge delove pravnog sistema Srbije – naročito one koji su ključni u njenoj borbi za uspostavljanje čvrste demokratije i vladavine prava. Svedočanstvo značajnog dosadašnjeg pravnog doprinosa jeste obimna Vodinelićeva bibliografija smeštena na samom kraju zbornika. Imajući u vidu koliko je Vodinelić zadužio generacije pravnika, razlog zbog kojeg je sačinjen zbornik u njegovu čast dalje nije potrebno obrazlagati.

Kada se uzme u razmatranje domet Vodinelićeve pravničke radnosti, ne čudi što taj zbornik, koji predstavlja omaž njegovom životu i radu, sadrži priloge iz najraznovrsnijih oblasti prava. Na samom njegovom početku, u napomeni urednika stoji objašnjenje sistematike koja prati redosled objavljivanja priloga. Prema uvodnoj napomeni urednika, zbornik nema tematski redosled iz razloga prethodno istaknute raznolikosti već je redosled određen abecedom, tačnije prema prezimenu autora priloga (prvog autora u koautorskim delima). Autori zbornika su Vodinelićevi saradnici, kolege i prijatelji, a veći broj njih su univerzitetski nastavnici.

Nakon što je urednik ukazao na Vodinelićeva dostignuća i nakon govora Mihaela Martineka (*Michael Martinek*), pripremljenog povodom proglašenja Vodinelića doktorom *honoris causa* na Univerzitetu u Zarlantu, sledi prvi prilog u zborniku „Dva Kelzenova predgovora“ Danila

* Student doktorskih studija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, sara.stojkovic001@gmail.com.

Baste, u kojem se razmatra filozofski značaj predgovora koje je Hans Kelzen (*Hans Kelsen*) napisao za prvo (1911) i drugo izdanje (1923) svoje knjige *Glavni problemi teorije prava*. Basta ističe da se važnost prvog predgovora ogleda u tome što se bavi metodološkim prečišćavanjem jurisprudencije. Kelzen je kao centralni problem pravne metodologije postavio izobražavanje jurisprudencije kao normativne discipline. U drugom predgovoru, navodi Basta, u nekoliko tačaka izlaže se na koji način su pojedina rešenja u *Glavnim problemima* prethodila onome do čega je Kelzen postepeno došao izgradnjom čiste teorije prava.¹

Slovenački autor Andrej Berden (*Andrej Berden*) u tekstu koji nosi naziv „Inserti iz uvoda u građansko pravo“ („Inserti iz uvoda v civilno pravo“) daje istorijski osvrt na odabrane teme građanskog prava. Između ostalog, Berden se bavi razvojem prava i recepcijom rimskog prava odvojeno na zapadu i istoku nekadašnjeg Rimskog carstva, uz osvrt na pojedine predele, i izdvaja razloge koji su do (različite) recepcije doveli.

Sledeći prilog je „Razvojni put načela obaveznosti upisa u katastar nepokretnosti i njegovo ‘novo ruho’“ Radenke Cvetić. Autorka ovde posmatra načela oficijelnosti i obaveznosti kroz prizmu načela dispozicije, jednog od fundamentalnih načela građanskog prava, i ocenjuje opravdanost njihovog uvođenja u sisteme u kojima upis predstavlja način sticanja stvarnih prava. Cvetić zaključuje da se volja zainteresovanog lica, onog koje se upisuje, ne može posmatrati kao irelevantna sa stanovišta građanskog prava.

Sledi rad Aleksandre Čavoški „Budućnost evropskih integracija“ („The Future of European Integration“). Evropska unija – EU stavljena je pred veliki izazov u predstojećem periodu imajući u vidu niz događaja koji su se odigrali pretežno u poslednjih nekoliko godina. Čavoški prvo predstavlja pet potencijalnih scenarija objašnjenih u dokumentu Evropske komisije pod nazivom „Beli papir o budućnosti EU“ i objašnjava moguće posledice u slučaju da EU krene svakim od tih puteva posebno. Autorka ne zanemaruje ni izazove koji će uticati na pravac EU. Čavoški zaključuje da se zbog promenljivosti tendencija država članica EU ne može sa sigurnošću utvrditi sudbina evropskih integracija, iako ističe da je upravo zbog te ćudljivosti scenario „*business as usual*“ najmanje verovatan.

Kosta Čavoški u svom prilogu „Šekspirovo poimanje pravde“ izdvaja pojedine stihove vanvremenskog engleskog pesnika i sagledava ih iz (filozofsko)pravne perspektive. Na kraju zaključujemo da je majstorstvo Vilijema Šekspira (*William Shakespeare*) moguće potvrditi i posmatranjem njegovih dela čak i iz ugla koji njemu nije bio toliko blizak.

¹ Kad govori o tački u kojoj je Kelzen odbacio razumevanje subjektivnog prava kao suštastva različitog od objektivnog prava kako bi se izbeglo uništavanje jedinstvenog sistema prava, Basta navodi da se isti princip ima primeniti i na dualizam javnog i privatnog prava. Tu se Basta nadovezuje na Vodinelićevu studiju o toj razlici. Videti Vodinelić (2016).

Razlog je u tome što je on bio sposoban da uoči razlike između raznih vrsta pravde o kojima vekovima raspravljaju i najveći pravni pisci.

Mihajlo Dika (*Mihajlo Dika*) u tekstu „O troškovima parničnog postupka u slučaju suparničarstva“ kritički pristupa procesnim pravilima Hrvatske i Srbije koja se bave troškovima u slučaju suparničarstva. Autor ističe potrebu da se uvedu nova pravila koja će poštovati različitosti između kategorija suparničarstva i smatra da pravilo da suparničari snose jednake troškove treba smatrati izuzetkom.

Jasminka Hasanbegović u članku „O mogućem poreklu Monteskejeve ideje o sudiji kao ustima zakona“ traga za uticajima na tu metonimiju polazeći od antičke pravne misli i njene potencijalne začetke primećuje u Aristotelovom shvatanju o sudiji kao udahnujućoj pravdi i Ciceronovoj ideji o magistratu – zakonu koji govori. Autorka primećuje da je ser Edvard Kouk (*Sir Edward Coke*) prvi (prema njenim saznanjima) upotrebio izraz „usta zakona“ i čak bolje izrazio suštinu te metonimije od Monteskeje, naročito imajući u vidu njegovo postulisanje nezavisnosti sudstva.

U sledećem radu Marije Karanikić Mirić „Promena dužnika u novom francuskom pravu – kraj jedne kontroverze?“ prikazan je put koji je institut promene dužnika prešao u jednom sistemu koji je dugo pružao otpor mogućnosti promene na strani dužnika zbog ukorenjenog shvatanja o neodvojivosti duga od ličnosti dužnika.² Ipak, taj institut je konačno uveden u francuski pravni sistem reformom od 2016. godine. Autorka primećuje da je još rano diskutovati o budućnosti tog instituta budući da u trenutku nastanka rada još nije bilo sudskih odluka koje bi bile adekvatan orijentir, ali primećuje da skepticizam u ondašnjoj pravnoj literaturi ne nestaje.

U Srbiji se ponovo otvara ustavno pitanje i stoga Tanasije Marinović u prilogu naslovljenom „Borbe za ustav i ustavnost u Kneževini i Kraljevini Srbiji“ osvetljava osnovne crte njenog ustavnog razvoja pretežno u 19. veku budući da se već tada javljaju izazovi s kojima se ona i danas suočava. Prilikom hronološkog prikaza ustava u tom periodu u srpskoj državi, autor je glavnu pažnju obratio na političke ideje, političke stranke i političke ustanove. Autor zaključuje da nam je istorija pokazala da vladavinu prava ne obezbeđuje samo smeštanje njenih mehanizama (poput nezavisnosti sudstva) među korice ustava. Za njeno uspostavljanje neophodan je i odgovarajući stepen društvene zrelosti, a u slučaju sudija to podrazumeva postojanje njihove svesti o dužnostima koje imaju spram države.

² Autorka je napisala i monografiju o promeni dužnika, u kojoj je, između ostalog, predstavila i dileme koje potiču iz francuskog pravnog sistema. Videti Karanikić Mirić (2017).

Mihael Martinek piše o Vodiniću kao o pravnom misliocu koji se zalaže za autonomiju u privatnom pravu. On se u članku „Autonomija teorije, sistematike i dogmatike privatnog prava“ („Die Autonomie der Theoretischen, Systematischen und Dogmatischen Privatrechtswissenschaft“) osvrće na izazove koji su stavljeni pred privatno pravo u prethodnoj deceniji, tačnije na jačanje potrebe za interdisciplinarnom saradnjom. Martinek odgovara na pitanje da li „staro“ privatno pravo može da preživi u modernom društvu i u modernoj ekonomiji i zaključuje da je jubilar opravdano nepokolebljiv u svom stavu.

Sledi članak Dušana Nikolića „O širini teme doktorske disertacije iz pravnih nauka“ u kojem autor polazi od kritike višedecenijskog razumevanja knjige *Doktorska disertacija iz pravnih nauka*, koju je pisao francuski autor Anri Kapitan (*Henri Capitant*). On smatra da se ne treba dogmatski držati stava da je najbolje opredeliti se za usko specijalizovanu temu, te da tema treba da zavisi od ličnih tendencija i karakteristika samog kandidata. U savremenoj pravnoj nauci, navodi autor, piscima se neretko dešava da od drveta ne vide čitavu šumu.³

U prilogu „Pretpostavke sistematizacije prava u integralnoj pravnoj nauci“ („Pretpostavke sistematizacije prava u integralnoj pravnoj znanosti“) autor Ivan Pađen (*Ivan Padjen*) ukazuje na značaj sistematizacije prava i Vodinićev doprinos njenom unapređenju, naročito na primeru razlike između javnog i privatnog prava. On naglašava da je ta razlika važna, te predstavlja svoje ideje koje je izveo u okviru integralne pravne nauke, što predstavlja nov pristup tom problemu.

Štefan Pirner (*Stefan Pürner*) napisao je prilog „Uloga nevladinih organizacija i pojedinaca u suočavanju s nacionalsocijalističkom prošlošću u Nemačkoj: primer, utvrđivanje činjeničnog stanja i podsećanje na pomoćni koncentracioni logor Hersbruk (*Hersbruck*)“. Autor se fokusira na veoma važno pitanje za posleratnu Nemačku, a to je pitanje suočavanja s prošlošću kao otpor politici zaborava. On na primeru pomoćnog koncentracionog logora u Hersbruku opisuje kako je tekao mukotrpan, ali društveno važan poduhvat u toj zapadnoevropskoj državi i ukazuje na značaj takvog suočavanja za svako podneblje koje je istu ili sličnu promenu prošlo.

Sledi rad „Izvođenje kliničkih ispitivanja na teškim bolesnicima“ Nine Planojević i Dragice Živojinović. U prvom delu rada autorke nastoje da objasne koje bi se kategorije lica smatrale teškim bolesnicima, pri čemu ukazuju na potrebu detaljnije zakonske regulative (na primer, treba uvesti kriterijum za razlikovanje lakših i težih bolesnika). Ipak, one pozitivno ocenjuju zakonodavčev korak da posebno zaštiti te bolesnike prilikom kliničkih ispitivanja, imajući u vidu osetljivost te kategorije lica.

³ Vodinićev doktorat o razlici između javnog i privatnog prava reprezentativan je primer takvog odvažnog izbora.

Meliha Powlakić (*Meliha Powlakić*) prikazuje putanju kojom se kreće institut održaja u Bosni i Hercegovini. Glavni fokus njenog rada „Održaj u novom stvarnom pravu u Bosni i Hercegovini“ („Dosjeloš/održaj u novom stvarnom pravu u Bosni i Hercegovini“) stavljen je na uticaj koji su na taj institut izvršile izmene dejstva dva načela zemljišnoknjižnog prava – načela upisa i načela pouzdanja. Zbog jačanja tog uticaja, autorka zaključuje da će održaj kao način sticanja nepokretnosti u Bosni i Hercegovini biti gotovo zanemaren.⁴

Aleksa Radonjić u članku „Sudska posesorna zaštita državine od preglasnih reklama i dometi sudske posesorne zaštite državine“ obrazlaže da televizijske stanice smetaju državinu pojedinca emitovanjem reklama čija je jačina tona veća od jačine tona ostalog programskog sadržaja i da građani mogu da se obrate sudu za zaštitu.⁵ Autor takođe naglašava da se na taj način može štititi i pravo na privatnost onda kada se takve radnje imaju smatrati povredom privatnosti.

Sledeći rad „Uticaj *Code civil*-a i francuske pravne nauke na italijansko i nemačko građansko pravo. Uspon i zalazak jednog evropskog modela“ („L'influenza del Code civil e della scienza giuridica francese sul diritto civile italiano e tedesco. Ascesa e tramonto di un modello Europeo“) napisao je Filippo Ranijeri (*Filippo Ranieri*). U prvom delu autor prikazuje sve veći jaz između nemačke i francuske civilistike počev od 19. veka, te razvoj italijanskog građanskog prava između dve vatre. Rad se završava opisom posledica do kojih su ti procesi doveli u Evropi.

Helmut Risman (*Helmut Rüßmann*) u prilogu „Naknada štete zbog neuspešne investicije“ („Schadensersatz für Gescheiterte Investitionen“) na primeru iz stvarnog života ukazuje na problem koji može da se javi u slučaju propasti investicije. Risman smatra da postoji problem naknade izgubljene dobiti onda kada se traži naknada štete investicionih troškova, a ne ispunjenje obaveze. On u svetlu neuspele instalacije softvera koji je kupcu trebalo da omogući veću efikasnost proizvodnje i smanjenje troškova u budućnosti obrazlaže svoje mišljenje i njegovu sudbinu pred nemačkim sudstvom.

Sledi tekst „Pravo ličnosti i/ili lična prava“ u kojem Jožef Salma (*Szalma József*) detaljno analizira deo građanskog prava koji se bavi pravima na ličnim dobrima. Salma ukazuje na specifičnost pravne prirode tih prava te o njima u jednom delu govori i kao o atipičnim obligacijama. U svojoj studiji on zaključuje da se lična prava razlikuju od prava ličnosti.⁶

⁴ Domet instituta održaja ograničen je i u Srbiji. Tako Zakon o postupku upisa u katastar nepokretnosti i vodova ne poznaje brisovnu tužbu i fikciju apsolutne tačnosti već samo načelo pouzdanja što istiskuje potrebu za zemljišnoknjižnim održajem. Videti Dolović Bojić (2019, 188).

⁵ Detaljnije o institutu državine videti Vodinelić (2015).

⁶ Vodinelić u svom udžbeniku te pravne sintagme koristi kao sinonime. Videti Vodinelić (2017, 258–271).

Ta prava su od potonjih šira i u suštini podrazumevaju obligaciona prava koja deluju između određenih lica. Prava ličnosti su, s druge strane, apsolutna prava sa specifičnim objektom zaštite.

Članak Jelene Simić „Čije je moje telo?“ podseća nas da savremena naučna dostignuća nameću potrebu da se podvrgavanje medicinskim intervencijama drukčije reši nego što je to trenutno učinjeno. U vezi sa tim, autorka primećuje da raspolaganje ličnim dobrima već tradicionalno podrazumeva jedino kontrolu putem saglasnosti. Stoga ona u svom radu ponovo otvara pitanje prava svojine na takozvanom humanom materijalu i objašnjava kroz sudsku praksu zašto se ono neprestano nameće u svetu bioloških inovacija.

Mirjana Stefanovski u članku „Kodifikatorski rad Valtazara Bogišića i Jovana Hadžića: sukob zakona i običaja“ („Travail de codification de Valtazar Bogišić et Jovan Hadžić: conflit de la loi et des coutumes“) prikazuje konflikt između običajnog prava i pravila sadržanih u Srpskom građanskom zakoniku iz 1844. godine i Opštem imovinskom zakoniku iz 1888. godine kroz institut porodične zadruge. Stefanovski pokazuje da je sudska praksa bila neumoljiva u pomirenju zakona i običaja te da je ekstenzivnim tumačenjem našla način da primeni običajno pravo istovremeno ga predstavljajući kao rešenja sadržana u zakonima.

„Vreme u upravnom pravu“, prilog Zorana Tomića, govori o značaju koji pravo pridaje vremenu u rešavanju o upravnim stvarima. On pojavu vremena i ulogu koju ono ima obrazlaže opisujući različite institute i pravne probleme te na kraju zaključuje da je uloga vremena ključna u odbrani pravne sigurnosti.

Nakon toga Jovica Trkulja sumarno predstavlja Vodinelećev trud u vezi sa suočavanjem s autoritarnom prošlošću nakon smene režima koja je nastupila posle petooktobarske revolucije. Njegov tekst „Vladimir V. Vodineleć o pravnom savladavanju autoritarne prošlosti“ prikazuje rezultate do kojih je Vodineleć došao u svojoj knjizi *Prošlost kao izazov pravu*. Autor nas podseća da se u analiziranom periodu desio „krah starog sistema vlasti, ali ne i krah starog društva, prava, načina mišljenja, vrednovanja i delanja“.

U prilogu Slobodana Vukadinovića prikazan je doprinos Vodinelećevog udžbenika *Građansko pravo: Uvod u građansko pravo i Opšti deo građanskog prava*.⁷ Kako autor ističe, taj udžbenik objedinjava dugogodišnji Vodinelećev rad, ali i prikazuje veliki broj novih i originalnih pogleda na pitanja iz te obimne materije.

Zbornik zatvara prilog urednika Miloša Živkovića „Višestruko otuđenje nepokretnosti jednog prenosioca“. Problem višestrukog otuđenja je

⁷ Razlika između *Uvoda u građansko pravo* i *Opšteg dela građanskog prava* važna je za ispravno i potpuno sagledavanje sistema građanskog prava budući da regulišu različitu materiju. O toj razlici je Vodineleć i ranije pisao. Videti Vodineleć (1991, 10).

u Srbiji naročito istaknut imajući u vidu da problem nije rešen zakonom, a situaciju je dodatno zakomplikovalo to što kod nas registar nepokretnosti dugo nije bio adekvatno održavan. Živković objašnjava da su zbog toga još jugoslovenski sudovi presudan uticaj prilikom višestrukog otuđenja nepokretnosti dali savesnosti pribavioca, ali ističe da oslanjanje na savesnost ne omogućuje optimalan stepen pravne sigurnosti zbog modela sticanja svojine koji srpsko pravo poznaje, a koji ne pretpostavlja takav uslov.⁸

Primećujemo da se većina prethodnih priloga ili nadovezuje na prethodni Vodinelećev rad i na njegovu misao ili ima cilj da ga pozove na docniju polemiku o određenim pitanjima (verujemo da je to želja i onih autora koji to nisu naveli izričito). U svakom slučaju, prilozi iz ovog zbornika čitaocu omogućuju da se posredno upozna sa jubilarovim izuzetnim radom i da uoči koliki je njegov doprinos pravu i pravnoj nauci. Vodinelećeva veličina se ne ogleda samo u njegovoj sposobnosti da uoči važna pravna pitanja pozicionirana na različitim kracima prava već podjednako i u tome što je na sva ta pitanja dao originalan, temeljan i argumentovan odgovor. Iz tog razloga je retko koji autor priloga pokazao neslaganje sa Vodinelećevim idejama, a i oni koji to jesu potrudili su se da tome ne pristupe površno i da jednako ozbiljno argumentuju svoje stavove.

Ovaj zbornik zbog svoje raznovrsne sadržine predstavlja značajan intelektualni stimulans ne samo za one zainteresovane za građansko pravo nego i za one radoznale koji žele da se upoznaju sa što većim brojem pravnih tema. Ostaje nam samo da dodamo da je zbornik *Liber amicorum Vladimir Vodineleć* uspeo da ostvari još jedan važan zadatak – da navede čitaoca da s nestrpljenjem iščekuje nove plodove stvaralaštva jubilara pošto je izvesno da su retki pravni pisci koji mogu da izdrže vožnju na jednom onoliko šarenolikom pravnom ringišpilju, a da pri tome prođu bez vrtoglavice.

LITERATURA (REFERENCES)

- Dolović Bojić, Katarina. 1/2019. Održaj kao način sticanja prava svojine na nepokretnosti. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* 67: 168–192.
- Karanikić Mirić, Marija. 2017. *Promena dužnika*. Beograd: JP Službeni glasnik.
- Vodineleć, Vladimir V. 1991. *Građansko pravo: Uvodne teme*. Beograd: Nomos.

⁸ Živković je i ranije isticao da oslanjanje na pravila nesvojstvena usvojenom tradicionalnom sistemu negativno utiče na pravnu sigurnost u prometu nepokretnosti budući da se na nekoherentan način odstupa od tog sistema. Videti Živković (2015, 125).

- Vodinečić, Vladimir V. 2002. *Prošlost kao izazov pravu: srpska strana pravnog savladavanja prošlosti*. Beograd: Centar za unapređivanje pravnih studija i Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji.
- Vodinečić, Vladimir V. 2015. *Državina: Pojam, priroda, zaštita i razlog zaštite*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu – JP Službeni glasnik.
- Vodinečić, Vladimir V. 2016. *Javno i privatno pravo*. Beograd: JP Službeni glasnik.
- Vodinečić, Vladimir V. 2017. *Građansko pravo: Uvod u građansko pravo i Opšti deo građanskog prava*. 3. izdanje. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu – JP Službeni glasnik.
- Živković, Miloš. 3/2015. Acquisition of Ownership of Real Property by Contract in Serbian Law – Departing from the Titulus-Modus System. *Annals of the Faculty of law in Belgrade* 63: 112–126